

מחזור למבחן מתוקשב 22267 חורף תשפ"א - חלק ב

קישור למבחן

פרק שני - לאומיות וציונות

פרק שני - לאומיות וציונות

4. מקור - לאומיות ותכנית אוגנדה

א. המאפיינים שמלכדים את בני אותו הלאום:

- *מאפיינים משותפים: עקרונות פוליטיים, שפה, תרבות (מנהגים, מסורות, דת, סמלים).
- *עבר משותף- הרצון לחיות יחד במסגרת מדינית לאומית.
- *זיקה לטריטוריה שרואים בה מולדת.

כיצד המאפיינים באים לידי ביטוי בקטע:

- *עבר משותף: "ההיסטוריה של עם ישראל מתחילה ומסתיימת בארץ ישראל"; "מה שעמים אחרים עוללו ליהודים"; "מסלול נדודינו".
- *זיקה לטריטוריה: "עם ישראל... ארץ ישראל"; "ההתפרצות הממשית של האהבה העתיקה לארץ ישראל"; "מסלול (...)" בשמה של ארץ ישראל; "פולחן קודש לארץ ישראל"; "מסלול זה יוכל להגיע אל קיצו רק בארץ ישראל".

ב. נימוקים נגד תוכנית אוגנדה שבאים לידי ביטוי בקטע:

- *ארץ ישראל היא המולדת ההיסטורית של העם היהודי ואין להמירה בטרטוריה אחרת. בקטע: "ההיסטוריה של עם ישראל מתחילה ומסתיימת בארץ ישראל"; "מסלול זה יוכל להגיע אל קיצו רק בארץ ישראל"; "אם נסור ממסלול זה — נרד מפסי ההיסטוריה".
- *השקעת משאבים באוגנדה תרד לטמיון כאשר יושג צ'רטר להתיישבות בארץ ישראל, משום שאוגנדה היא רק מקלט זמני. בקטע: "חבל לוותר (...)" הושקעו כספים ומאמצים, ועתה יהיה כל זה לזרים".
- *יש סיכוי שבעתיד הסולטן או יורש שלו יתמוך בהצעה הציונית. בקטע: "... ולפתע פתאום הסולטן מסכים... סולטן חדש עלול לעלות על כיסא המלוכה".

ג. מדוע תמך הרצל בתוכנית אוגנדה:

- *בגלל המצב הקשה של יהודי רוסיה (פוגרום קישינב) היה צורך בפתרון מיידי.
- *אוגנדה היא פתרון זמני בלבד (מקלט לילה) ולא מטרה סופית.
- *אין לסרב להכרה של מעצמה גדולה כבריטניה בזכות העם היהודי לפתרון מדיני, ובתנועה הציונית בתור נציגת העם היהודי.
- *משום שנכזבו מאמציו להשיג צ'רטר על ארץ ישראל.

5. הלאומיות באירופה ובארץ ישראל

א. התמורות שחלו באירופה במאה ה-19, וכיצד הן סייעו להפצת הלאומיות:

- בתחום התחבורה** - התפתחות מסילות הברזל שנסללו על פני כל אירופה.
- הסיוע** - "קיצרה" מרחקים והקלה על יצירת קרבה חברתית בין בני לאום מחבלי ארץ שונים; אפשרה להפיץ במהירות רעיונות ולגייס את ההמונים לתנועה הלאומית.
- בתחום התקשורת** - התפתחות אמצעי תקשורת המוניים: טלגרף, עיתונות, טלפון, רדיו, קולנוע. הסיוע - אפשרה להפיץ במהירות רעיונות ולגייס את ההמונים לתנועה הלאומית.
- בתחום החינוך** - התפשטות ידיעת קרוא וכתוב, הקמת מערכות חינוך להמונים.
- הסיוע** - אפשרה העברת מידע לציבור הרחב שנחשף לרעיונות הלאומיות; יצירת אחדות לאומית; הפצת התרבות והשפה; שיתוף ההמונים בתנועות הלאומיות; הקמת מפלגות, חוגים רעיוניים ותנועות נוער, שקידמו את התנועות הלאומיות בקרב ציבור מגוון.
- בתחום התרבות** - טיפוח והפצה של רעיונות התנועה הרומנטית (גיבורים מיתולוגיים, העבר המפואר של האומה, איסוף סיפורי עם, טיפוח מסורות עממיות), רעיונות אלה השפיעו על הספרות, על האמנות, על הפילוסופיה ועל התפתחות השפה.
- הסיוע** — תרמו לעידוד הזהות הלאומית של בני האומה וסייעו להלהיב את ההמונים ולסחוף אותם למאבק על עתיד טוב יותר עבור בני הלאום.

ב. התמורות שחלו ביישוב היהודי בארץ ישראל בשנים 1882-1914, וכיצד הן סייעו לקידום הלאומיות היהודית

- * **בתחום הביטחון** - הקמת ארגון ברגיורא; הקמת ארגון השומר. כיצד סייעו - הנחלת הרעיון שההגנה היהודית היא משימה לאומית.
- * **בתחום ההתיישבות** - התרחבות ההתיישבות לאזורים חדשים (גליל, שומרון, שפלת יהודה); הקמה ופיתוח של התיישבות חקלאית - צורות התיישבות חדשות (מושבה, קבוצה); התיישבות עירונית חדשה - תל אביב. כיצד סייעו - הנחת התשתית להתפשטות ההתיישבות היהודית ברחבי ארץ ישראל. התפתחות ההתיישבות העירונית בייחוד הקמת תל אביב הובילה לצמיחה כלכלית וסייעה להתבססות של היישוב היהודי בארץ ישראל.
- * **בתחום החינוך** - חינוך ציוני עברי - הקמת בתי ספר עבריים, הגימנסיה, הטכניון, החייאת השפה העברית, הקמת הסתדרות המורים. כיצד סייעו - הנחת היסודות לחינוך העברי הלאומי בארץ ישראל. השפה הלאומית נהייתה השפה המדוברת של היישוב היהודי המתפתח בארץ ישראל ושל התנועה הציונית. — גיבוש העם היהודי סביב שפה אחת.

6. התנועות הלאומיות - מטרות והגשמה

א. המטרות של התנועות הלאומיות שפעלו באירופה במאה ה-19:

- * שחרור מכובש ו/או הקמת מדינה עצמאית ללאום.
- * גיבוש הזהות הלאומית המשותפת לקבוצת הלאום וביסוס זהות זו בקרב בני הלאום.

ב. אילו דרכים פעלו תנועות אלה כדי להגשים את מטרותיהן:

- * הקמת מדינה: מאבק עממי ומאבק צבאי נגד שליטים מקומיים ו/או זרים לצורך השגת עצמאות; ניהול מאבק נגד כוחות מעכבים בארצם; איחוד יחידות פוליטיות נפרדות לכלל יחידה לאומית-פוליטית אחת; כריתת בריתות עם כוחות חיצוניים שסייעו למאבק הלאומי.

- *גיבוש הזהות והנחלתה: טיפוח של סמלים לאומיים ותרבות לאומית (המנון, דגל); טיפוח השפה הלאומית והפיכתה לשפה משותפת; הקניית תכנים לאומיים באמצעות הספרות ובאמצעות מחקר וכתביה של ההיסטוריה הלאומית; הקמת מערכת חינוך לאומית; הקמת תנועות נוער.
- *התארגנות: בחירת הנהגה והקמת מוסדות.

ב. עיקרי התוכן של הצהרת בלפור:

הבטחת בית לאומי ליהודים בארץ-ישראל ומחויבות למימושה.
פירוט שני התנאים (בהצהרה).

כיצד הצהרה זו קידמה את המטרה של התנועה הלאומית היהודית:

- *בהצהרה יש הכרה רשמית של המעצמה בריטניה בלאום היהודי ובזכותו לבית לאומי מסגרת מדינית בארץ-ישראל.
- *בהצהרה התחייבה בריטניה לסייע בהקמת הבית הלאומי.
- *ההצהרה יצרה בסיס חוקי פומבי לבית לאומי ליהודים. היא הובילה במרוצת הזמן להכרה בין-לאומית בזכות היהודים לריבונות בארץ-ישראל. זכות זו אישר חבר הלאומים בטופס המנדט.

פרק שלישי - המאבק על הקמת מדינת ישראל

מקור - היישוב היהודי בארץ-ישראל בשנים 1945-1947

א. המטרות של ההעפלה לארץ-ישראל:

- *הגדלת היישוב היהודי בארץ-ישראל.
- *גיוס דעת הקהל בעולם נגד מדיניות בריטניה בעניין העלייה.
- *מתן מקלט לפליטי השואה.
- *לעורר דעת קהל בבריטניה.

כיצד המטרות באות לידי ביטוי בקריקטורה:

בקריקטורה באה לידי ביטוי ביקורת של דעת הקהל בעולם כלפי מדיניות ההגירה הנוקשה של בריטניה ומאבקה במעפילים פליטי השואה.
דוגמאות:

- *הקריקטורה הופיעה על השער של עיתון צרפתי.
- *הקריקטורה מדגישה את הפער העצום בין הצי הבריטי רב העוצמה ובין הסירה הקטנטנה שבה מעפיל אחד. מעל הסירה טסים מטוסי סיור, והיא מוקפת במשחתות שמכוונות אליה את תותחיהן.
- *על המטען של המעפיל כתוב "אשוויץ". זו הפניית אצבע מאשימה כלפי בריטניה המונעת מן העקורים שחוו את מוראות השואה לעלות לארץ-ישראל ולמצוא בה מקלט.
- *הכותרת העוקצנית בתחתית "כוננות בים התיכון".
- *השם "אשוויץ" על המטען של המעפיל בסירה מלמד שהוא ניצול שואה, והדגל שעל תורן הסירה ובו מגן דוד מלמד על רצונו של הניצול להגיע לארץ-ישראל. ביטוי למטרה להעניק מקלט לפליטי השואה.

ב. מה הייתה "תנועת המרי העברי": מסגרת משותפת להגנה, לאצ"ל וללח"י שהוקמה באוקטובר 1945 כדי לתאם את פעולותיהם הצבאיות ולהיאבק יחד בשלטון הבריטי.

האם השפיעו הפעולות של תנועת המרי העברי על ההחלטה של בריטניה להעביר את שאלת ארץ-ישראל לאו"ם לדעת: השפיעו:

- *תנועת המרי העברי ביצעה עשרות פעולות נגד הבריטים, כמה מן המבצעים "ליל הגשרים", "ליל הרכבות" היו בהיקף נרחב וגרמו לנזקים רבים. פעולות אלה חייבו את הבריטים להקצות כוח אדם ותקציבים גדולים יותר ממה שתכננו. העלות הגבוהה שנדרשה לצורכי הצבא עוררה ביקורת פנימית רבה, משום שהציבור הבריטי ציפה שממשלתו תפנה משאבים לשיקום המדינה לאחר המלחמה.
- *ההיקף הרחב של הפעולות העיד על העוצמה והלכידות של היישוב ויצר רושם רב בדעת הקהל העולמית והבריטית.
- *תנועת המרי העברי מיקדה את פעולותיה במבנים, בציוד ובמתקנים בריטיים: גשרים, רכבות, תחנות רכבת, תחנות משטרה, צינור להובלת נפט, שדות תעופה. תחנות מכ"ם. פעולות אלה הכבידו מאוד על ההתנהלות התקינה של השלטונות הבריטיים, אילצו אותם להיות בכוננות מתמדת והקשו עליהם לעסוק במשימות שיטור וביטחון שגרתיות.

לא השפיעו:

- *תנועת המרי העברי פעלה רק זמן קצר והתפרקה כבר ביולי 1946. הבריטים העבירו את שאלת ארץ-ישראל לאו"ם ב-15 בפברואר 1947.
- *החלטת בריטניה נבעה משיקולים אחרים שאינם קשורים לפעולות תנועת המרי העברי: ירידה בחשיבות של ארץ-ישראל בעבור האימפריה הבריטית, הלחץ האמריקני.
- *התגובה המסיבית של הבריטים על פעולות תנועת המרי העברי — מבצע ברודסייד-השבת השחורה הנחיתה מהלומה קשה על היישוב והביאה לניטרולה של התנועה.

8. החלטת האו"ם מכ"ט בנובמבר 1947

א. השיקולים שהניעו את ברית המועצות לתמוך בתוכנית החלוקה:

- *רצון לזרז את הוצאת בריטניה מאזור המזרח התיכון בשל "המלחמה הקרה".
- *ההנחה שתמיכה במדינה יהודית תאפשר דריסת רגל באזור, הפיכתה למדינה פרו-סובייטית.
- *רצון לפלג את גוש המערב באמצעות הקמת חזית משותפת עם ארצות-הברית מול בריטניה.
- *על פי הנאום של גרומיקו, הסבל של היהודים בתקופת השואה מצדיק הקמת מדינה ליהודים.

התרומה של תמיכה זו להכרעה באו"ם בעד תוכנית החלוקה:

- *ברית המועצות הפעילה לחצים על המדינות שהיו בהשפעתה והבטיחה את תמיכת כל המדינות בגוש הסובייטי פרט ליוגוסלביה.
- *לברית המועצות היו שלושה קולות בהצבעה.
- *תמיכה זו השפיעה על ארצות הברית שלא רצתה להשאיר לברית המועצות את החלל שנוצר עם צאת בריטניה מן האזור.
- *תמיכת ברית המועצות השפיעה על מפלגות השמאל במדינות שונות, והן לחצו על הממשלות שלהן לתמוך בהחלטה.

ב. עיקרי תוכנית החלוקה שהתקבלה באו"ם בכ"ט בנובמבר 1947:

סיום המנדט, חלוקת הארץ לשתי מדינות, שיתוף פעולה כלכלי ביניהן, בירושלים יהיה משטר בינלאומי בניהול האו"ם "בינאום" ירושלים.

יתרונות של תוכנית זו עבור היישוב היהודי בארץ-ישראל והתנועה הציונית:

- * סיום המנדט הבריטי על ארץ-ישראל.
- * ההחלטה מבטאת הכרה בין-לאומית בזכות של היהודים למדינה יהודית בארץ-ישראל.
- * בשטחי המדינה היהודית נכללו רוב חוף הים, רוב העמקים, רוב מקורות המים בצפון, שני ימים.
- * האפשרות להעלות המוני פליטים לארץ. חסרונות של תוכנית זו:
- * המעמד של ירושלים: הפרדת ירושלים מן המדינה היהודית והגדרתה אזור בינלאומי.
- * הגליל המערבי לא נכלל בשטח המיועד למדינה היהודית.
- * גבולות בעייתיים מבחינה אסטרטגית-צבאית.
- * יישובים יהודיים רבים נכללו בשטח הערבי.

9. מלחמת העצמאות והסכמי שביתת הנשק

א. נימוקים לטענה שמלחמת העצמאות הייתה מלחמה על הקמתה ועל קיומה של מדינת ישראל:

- * מייד לאחר החלטת האו"ם תקפו ערביי ארץ-ישראל וכוחות צבא ההצלה את היישוב היהודי כדי למנוע את הקמת המדינה היהודית, להשמיד את היישוב היהודי בארץ-ישראל ולהקים מדינה ערבית על כל שטחיה.
- * נתוני הפתיחה של היישוב היהודי היו קשים. הערבים נהנו מיתרונות רבים: היה להם יתרון גאוגרפי, הם בחרו את דרך המאבק, הם נהנו מרצף טריטוריאלי, מרבית יישוביהם היו בשטחים הרריים שהיו נוחים להגנה ושלטו על צירי התנועה. היישוב היהודי היה במגננה, סבל ממחסור חמור בנשק ומשטחים מפוצלים. עורקי תחבורה רבים עברו בשטחים הערביים והיו חשופים לפגיעה.
- * הערבים התקיפו את האוכלוסייה היהודית בכל רחבי הארץ: בערים מעורבות, ביישובים מבודדים ובדרכים והטילו מצור על יישובים רבים ועל ירושלים.
- * ב־15 במאי 1948) עם סיום המנדט הבריטי וההכרזה על הקמת מדינת ישראל) פלשו צבאות ערב למדינת ישראל כדי למנוע את הקמת מדינת ישראל. כמה מן המנהיגים הערבים אף הצהירו על רצונם להשמיד את היישוב היהודי.
- * צבאות ערב תקפו באותו הזמן בכמה חזיתות ונהנו מיתרון רב מבחינת ציוד לחימה ולוחמים שהיו מצבאות סדירים והיו רעננים. צה"ל סבל בשלב זה מנחיתות ניכרת מבחינת ציוד לחימה ונאלץ לפצל את כוחותיו. הוא עדיין היה בשלב ההתארגנות לקראת היותו צבא סדיר, וכוחותיו שכבר לחמו חצי שנה היו עייפים ומותשים וסבלו מאבדות כבדות.
- * ההצלחות של צבאות מדינות ערב בתחילת השלב השני של המלחמה יצרו מצב קשה שהעמיד בסימן שאלה את עצם קיומה של המדינה: צבא מצרים הגיע עד אשדוד והצליח לנתק את יישובי הנגב מן השפלה; הסורים הגיעו עד דגניה; צבא ההגנה של קאוקג'י התמקם במרכז הגליל התחתון. כוחות הלגיון הירדני השתלטו על לטרון, כבשו שכונות בירושלים, ניתקו את הר הצופים וכבשו את הרובע היהודי.
- * זו הייתה המלחמה הארוכה ביותר מכל מלחמות ישראל (שנה וחצי), היא גבתה קורבנות רבים, והיה לה מחיר כלכלי כבד. היא נכפתה על העם היהודי והחלה עוד לפני שהוקם צה"ל.

•

ב. מהו ה"קו הירוק": קו שביתת הנשק של מדינת ישראל עם מצרים, עם ירדן, עם סוריה ועם לבנון כפי שנקבע בהסכמי שביתת הנשק שנחתמו ב־1949, לאחר מלחמת העצמאות. קו זה היה קו הגבול בין ישראל לשכנותיה עד 1967.

המניעים של מדינת ישראל והמניעים של מדינות ערב לחתום על הסכמי שביתת הנשק בסיום מלחמת העצמאות: מדינת ישראל:

- * לתת תוקף להישגיה במלחמה. הישגים אלה מימשו הרבה מייעדיה ומייעדי התנועה הציונית.
- * לישראל היו קורבנות רבים, והמלחמה הכבידה על כלכלתה.
- * רצון להתפנות להתמודד עם המשימות הדוחקות של ביסוס המדינה החדשה: קליטת עלייה, בעיות כלכליות, מחסור בתשתיות.

מדינות ערב:

- * היו מותשות מן המלחמה וחששו שהתפשטות נוספת של ישראל עלולה לגרום לקריסת משטריהן. * ירדן רצתה להבטיח את שליטתה בשטחים שהשיגה.
- * ראו בהם הסכמים זמניים בלבד.

10. מקור - היהודים בארצות האסלאם

א. גורמים שהשפיעו על מצב היהודים בארצות האסלאם החל בשנות הארבעים של המאה ה-20:

- * תהליך ההקולוניזציה: הוביל לאיבוד ההגנה והחסות של השלטון הקולוניאלי, ולפרעות של תושבי המקום ביהודים שנתפסו כחלק מהשלטון הקולוניאלי.
- * התגברות הלאומיות — התחזקות הזהות הלאומיות בארצות אלה לוותה בדחיית התושבים היהודים שנתפסו כזרים. חוגים לאומנים תבעו הזדהות מלאה עם השאיפות הלאומיות והטילו דופי בנאמנותם של היהודים.
- * השפעת מלחמת העצמאות: המלחמה הגבירה את המתח בין יהודים ובין מוסלמים ואת האיבה של הציבור המוסלמי כלפי היהודים, בייחוד במדינות שנלחמו נגד ישראל (מצרים, סוריה, עירק, לבנון).
- * ההשפעה של הקמת מדינת ישראל: רוב היהודים בארצות אלה קיבלו בהתלהבות את הקמת המדינה, דבר שהוביל להחרפה נוספת במתיחות בין מוסלמים ליהודים.
- * ממשלת ישראל נקטה מדיניות של "חיסול גלויות" בשל החשש לחיי היהודים, והעלתה קהילות שלמות של יהודים מארצות אלה למדינת ישראל.

כיצד הגורמים באים לידי ביטוי בקטעים:

- * בסרטון יש ביטוי להתחזקות הזהות הלאומית, לתביעה מן היהודים להזדהות מלאה לצד התפיסה שהתושבים היהודים הם זרים. בקטע הראשון החוקר שולף חיבור שכאבי כתב על עירק ואומר: "כתבת חיבור יפה על המולדת היקרה שלנו...", הוא גוער בכאבי באומרו: "למה אתה לא ממשיך לעשות את מה שעשית, כל זה היה שקר?"; הוא מאשים את כאבי: "אתה מסית נגד המלך, נגד הממשלה"; בקטע השני העורך המוסלמי כרים, שסייע לשיחרורו של כאבי מן הכלא, מתריע בפני בני המשפחה: "תלמדו להיזהר, אתם יהודים בארץ הזאת".
- * בסרטון יש רמזים להתלהבות של היהודים מהקמת מדינת ישראל ולחשש שלהם לגורלם בעירק בעקבות זאת. האב מגיב לטענות האם לאחר שמכריז שמכר את חנותו לקראת העלייה לישראל: "נעימה בחיך, הזמן שלנו פה נגמר, את לא מבינה"; בקטע השני לאחר שכאבי משתחרר מן הכלא האם אומרת: "אלפיים שנה, אלפיים שנה עפו ברוח. היה כלא היה. החיים שלנו נגמרו".
- * בסרטון יש רמז למדיניות של "חיסול גלויות". לאחר שהאב מודיע למשפחה על הכוונה לעלות לישראל, כאבי שואל: "אבא, אתה בטוח שהמטוסים יגיעו בזמן?"

ב. הגורם העיקרי שהוביל ליציאת היהודים מן הארץ שלמד עליה: התלמיד צריך להסביר מהו לדעתו הגורם העיקרי שהוביל ליציאת היהודים מן הארץ שלמד עליה, ולנמק את דבריו באמצעות שתי עובדות היסטוריות.

11. קליטת העלייה בשנות החמישים והשישים

א. **מדיניות "כור ההיתוך"**: מדיניות ששמה לה למטרה לעצב חברה חדשה בארץ ישראל, ותרבותה מבוססת על מורשת היישוב הוותיק: ציונות, חלוציות, אהבת הארץ, שלילת הגולה, ועל ערכים השאובים מן התרבות המערבית המודרנית. על פי מדיניות זו נדרשו העולים לאמץ את ערכי החברה הקולטת.

כיצד השפיעה מדיניות זו על דרכי קליטת העלייה: בתחום החינוך

- *הקמת רשת "החינוך האחד" - בתי ספר שהוקמו בתוך מחנות העולים הקנו סמלי הזדהות לאומיים והכשירו את הנוער לחיים בחברה הישראלית.
- *קליטה במסגרות "עליות הנוער"
- *ניתוק בני הנוער ממשפחותיהם וחינוכם בקיבוצים.
- *החלת חוק חינוך חובה, "החלת חוק חינוך ממלכתי" — אפשרו לקלוט את כל ילדי העולים במערכת החינוך הישראלית. כך זכו העולים להשכלה, הטמיעו את השפה והתרבות הישראלית ורכשו כלים שסייעו להם להשתלב בחברה הישראלית. בתחום התרבות
- *מבצע "הנחלת הלשון העברית" - הקנה לעולים דוברי שפות שונות את ידיעת השפה העברית
- *שפה אחת משותפת לכולם - העולים נדרשו לאמץ לבוש ישראלי ושמות עבריים.
- *הקמת תל"ם - אגף התיאטרון למעברות שהביא מגוון הצגות ליישובי העולים. להצגות היו תכנים ישראליים או תנ"כיים.

בתחום ההתיישבות: הפניית העולים להתיישבות חקלאית.

בתחום התעסוקה: במושבי העולים ניתנה הדרכה חקלאית.

ב. **אירועי ואדי סאליב**: יש להציג את האירועים.

השפעתם על החברה הישראלית:

- *הקשיים בתהליך הקליטה של חלק מיהודי ארצות האסלאם הועלו למודעות הציבור במדינת ישראל, ובעקבות זאת נשאלו לראשונה שאלות מהותיות בנוגע למדיניות הקליטה.
- *בעקבות פרסום המלצות הוועדה הציבורית שמונתה לבדיקת העניין, ערכו הממשלה והעיריות תיקונים ושיפורים מידיים, כמו הגדלת שכר פועלי הדחק, הגדלת מכסת ימי העבודה בחודש שנתנו לשכות העבודה, זירוז מתן קצבאות למשפחות מרובות ילדים, ניסיונות לפתור בעיות של מחוסרי דיור ומפוני מעברות.
- *המפלגות הפוליטיות הוותיקות הגדילו את מספר המועמדים יוצאי ארצות צפון אפריקה ואסיה, והוקמו כמה רשימות עדתיות.
- *האירועים יצרו דינמיקה שגרמה במרוצת השנים להתעניינות בתרבות של היהודים מארצות האסלאם ולשיפור רמת ההשכלה של בני הדור השני, לשיפור ברמת חייהם ובדפוס התעסוקה שלהם.
- *אירועים אלה היו הניצנים הראשונים להמשך המאבק בשנות השבעים של תנועות מחאה כמו תנועת "הפנתרים השחורים".

12. מלחמת ששת הימים

א. הגורמים לפרוץ המלחמה:

- *התגברות המתיחות בין ישראל ובין העולם הערבי בשל הניסיונות להטות את מקורות הירדן והמאבק על המים.
- *פעולות של נאצר שהפרו את הסכמי 1957: ריכוז כוחות מצריים בסיני, סגירת מצרי טיראן ופינוי כוח האוו"ם מסיני.
- *מלחמת התעמולה שניהל נאצר נגד ישראל והאיומים שלו להשמיד אותה הגבירו את המתיחות בין ישראל ובין מצרים.
- *מעורבות המעצמות: ברית המועצות מסרה לסוריה ולמצרים מידע שגוי ולפיו ישראל מרכזת כוחות מול סוריה.
- *ברית חוסיין-נאצר.
- סוריה ומצרים העריכו שישראל חלשה, וזאת בגלל חילופי השלטון בישראל, הדימוי של לוי אשכול בעיני הציבור בארץ והמיתון הכלכלי הקשה במשק הישראלי, על כן החליטו שזו שעת כושר לחידוש המלחמה נגדה.
- *גיוס כוח המילואים בישראל ושבועות של "המתנה", לחץ של הצבא ושל דעת הקהל על הממשלה בישראל ובמצרים לצאת למלחמה.
- *כישלון הניסיונות הדיפלומטיים להביא לסיום המשבר.
- *רצון של ישראל להנחית מכת מנע בעקבות מידע מודיעיני על כוונת תקיפה מצד מצרים.

כיצד החלה המלחמה: ב־5 ביוני 1967 ישראל פתחה במלחמת נגד מקדימה ותקפה את שדות התעופה של חיל האוויר המצרי.

ב. תוצאות מיידידות של מלחמת ששת הימים:

- *ניצחון צבאי של מדינת ישראל.
- *לצבאות ערב אבדות רבות: הרוגים רבים כ-20,000, אובדן ציוד רב.
- שטחה של ישראל גדל פי שלושה. צה"ל כבש את רמת הגולן מידי סוריה, את רצועת עזה ואת חצי האי סיני מידי מצרים ואת מזרח ירושלים, רמאללה, שכם, ג'נין, חברון ובית לחם מידי ירדן.
- כמיליון פלסטינים נוספו לתחומי שליטתה של מדינת ישראל.
- *התרחבות גבולות מדינת ישראל ביבשה.
- *איחוד ירושלים המזרחית עם חלקה המערבי.

כיצד השפיעו תוצאות אלה על החברה בישראל:

- *מעבר מחרדה קיומית לאופוריה
- *שאננות וזלזול באויב
- *הערצה כלפי הצבא ומנהיגי הניצחון
- *התחיל הוויכוח בחברה הישראלית בעניין השטחים שנכבשו ובעניין הפלסטינים
- *גידול ניכר בהיקף העלייה לארץ.

כיצד השפיעו תוצאות אלה על מדינות ערב:

- *אובדן שטחים: סוריה איבדה את רמת הגולן, מצרים את רצועת עזה וחצי האי סיני, ירדן את מזרח ירושלים ואת הגדה המערבית.
- *פגיעה ביוקרה של מנהיגי המדינות. ירידה ביוקרתו של נאצר מנהיג העולם הערבי.
- *תמורות במפלגת הבעת' בסוריה ועליית אסד לשלטון.
- *דעיכת החלום על הקמת אימפריה ערבית אחת.
- *מצרים ניתקה את היחסים הרשמיים עם ארצות הברית בטענה שהיא סייעה לישראל.
- *הגברת התמיכה באש"ף ודרישה להקמת מדינה פלסטינית. — ירדן קלטה 350,000 פליטים פלסטינים לשטחה, ארגוני מחבלים פעלו נגד ישראל משטחי ירדן והחל מאבק בין ירדן למחבלים.
- *תחושות ההשפלה דירבנו את מצרים וסוריה לצאת למלחמה נוספת.

12. מלחמת יום הכיפורים

א. הגורמים לפרוץ המלחמה:

- *הקיפאון המדיני ששרר בין ישראל למדינות ערב.
 - *הרצון של מדינות ערב לנקום בגלל התבוסה במלחמת ששת הימים.
 - *הרצון של מדינות ערב להחזיר לידיהן את השטחים שנכבשו מהן.
 - *ברית המועצות סיפקה נשק למצרים ולסוריה ואימנה את צבאותיהן.
- כיצד החלה המלחמה:** ב־6 באוקטובר 1973 - התקפת פתע משולבת של צבאות מצרים וסוריה על ישראל והתקדמות מהירה של כוחותיהן.

ב. תוצאות מיידידות של מלחמת יום הכיפורים

- *ניצחון צבאי של מדינת ישראל. בסיום המלחמה כבש צה"ל חלקים משטחי מצרים וסוריה.
- *המחיר הכבד: מספר גדול של נפגעים בשעות הראשונות של המלחמה, אבדות כבדות בסופה הרוגים, פצועים, שבויים.
- *אובדן ציוד צבאי רב ופגיעה בכושר של הצבא.

כיצד השפיעו תוצאות אלה על החברה בישראל:

- *התערערות תחושת הביטחון והאמונה בתפיסת הביטחון המסורתית: התערערות האמון באנשי ציבור, בצבא ובדרג הפוליטי; פיתוח ביקורת ציבורית.
- *הוקמה ועדת חקירה ממלכתית ועדת אגרנט לבירור המחדלים שהביאו לפרוץ המלחמה. מסקנותיה התמקדו בדרג הצבאי וברמטכ"ל. כמה קצינים בכירים נאלצו להתפטר.
- *תנועות המחאה הפגינו וקראו להתפטרות הממשלה.
- *שינויים במפה הפוליטית: התפטרות שר הביטחון משה דיין, ומאוחר יותר התפטרות של ממשלת גולדה מאיר. הביקורת הציבורית המתמשכת על הממשלה סללה את הדרך למהפך הפוליטי של 1977, שבעקבותיו עלתה לשלטון מפלגת הליכוד בראשות מנחם בגין.
- *הקמה של "גוש אמונים" ושל "שלום עכשיו" ופעילותן.

כיצד השפיעו על מדינות ערב:

- *ההצלחות בתחילת המלחמה סייעו לסוריה ולמצרים לשקם את גאוותן הלאומית.
- *עלייה ביוקרתו של סאדאת כמנהיג הבלתי מעורער של מצרים.

- *השיחות על הפרדת כוחות עם תום המלחמה הובילו להסכם ביניים בין ישראל למצרים שהיה הבסיס לתהליך של משא ומתן מדיני ביניהן בהמשך.
- *מצרים חידשה את היחסים הדיפלומטיים עם ארצות הברית וקיבלה ממנה סיוע כלכלי.
- *נסללה הדרך לביקור של נשיא מצרים סאדאת 1977 בישראל, לשיחות שלום ולחתימה על הסכם שלום בין ישראל למצרים הסכמי קמפדיוויד.
- *סוריה המשיכה לנקוט קו נוקשה כלפי ישראל, המשיכה לתמוך בארגוני מחבלים שפעלו מלבנון, אך שמרה על שקט בגבול עם ישראל.